

Dr Sławomir Kościelak
Zakład Historii Nowożytnej
Instytut Historii
Uniwersytet Gdański

2009/2010

1. HISTORIA NOWOŻYTNA POLSKI (XVI-XVIII w.)

Rok II, semestr zimowy, studia stacjonarne

2. Liczba godzin: 30 godzin

3. Forma: Ćwiczenia

4. Wykaz realizowanych tematów oraz wymagana literatura

Zalecane podręczniki:

M. Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2002.

J. Topolski, *Polska w czasach nowożytnych (1501-1795)*, [w:] *Polska, dzieje narodu, państwa i kultury*, pod. red. J. Topolskiego, t. II, Poznań 1999.

W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, Warszawa 1999 (i ew. wydania wcześniejsze)

TEMATYKA ĆWICZEŃ:

I. Zajęcia organizacyjne. Charakterystyka źródeł do dziejów Polski w epoce nowożytnej.

J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 1976, ss. 31-71.

B. Miśkiewicz, *Wstęp do badań historycznych*, Warszawa 1988, ss. 123-140; 215-250.

H. E. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska 1989, ss. 323-343.

ZAGADNIENIA: Źródła historyczne do dziejów Polski w okresie nowożytnym – typy, stopień zachowania, dostępność. Edycje źródeł historycznych. Przykłady materiałów źródłowych; ich przydatność w badaniach nad historią nowożytną Polski (i w przygotowaniu pracy semestralnej)

II. Ustrój przedrozbiorowej Polski

Minimum:

J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1993, ss 84-87, 89-99, 102-113, 128-129, 177-187, 192-194, 213-216, 246-249;

Historia sejmu polskiego, pod red. J. Michalskiego, t.I, Warszawa 1984, ss. 5-62, 74-97, 149-185, 200-216, 238-258, 267-295, 300-308, 334-343;

A. Mączak, *Rządzący i rządzi*, Warszawa 1986, ss. 134-140.

J. Maciszewski, *Szlachta polska i jej państwo*, Warszawa 1986, ss.55-74.

Literatura uzupełniająca:

Z. Góralski, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, Warszawa 1983, ss. 19-60.

A. Mączak, „Jedyna i nieporównywalna” *Kwestia odrębności Rzeczypospolitej w Europie XVI-XVIII w.*, „Kwartalnik Historyczny”, R. C, 1993, nr 4, s. 121-136.

M. Markiewicz, „Jedyna i nieporównywalna?” – *normalne państwo europejskie czy może państwo pogranicza ?* [w:] *Między Zachodem a Wschodem. Studia z dziejów Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej*, pod red. J. Staszewskiego, K. Mikulskiego, J. Dumasowskiego, Toruń 2002, s. 17-22.

A. Mączak, *Klientela: nieformalne systemy władzy w Polsce i Europie XVI – XVIII wieku*, Warszawa 1994 (2000), s. 112-160, 249-306.

D. Makiela, *Władza wykonawcza w Rzeczypospolitej od połowy XVII wieku do 1763 r. Studium historyczno-prawne*, Toruń 2003, s. 50-93.

ZAGADNIENIA: System ustrojowy Rzplitej – monarchia mieszana, demokracja szlachecka czy oligarchia magnacka ? Podział administracyjny kraju; zasady funkcjonowania unii realnej, odpowiedzialność za państwo; struktury władzy państwowej, uprawnienia – monarchy, sejmu, senatu; urzędy i organy władzy centralnej, urzędy lokalne; zasady funkcjonowania sejmu i sejmików.

III. Prawo. Litera i praktyka.

Minimum:

J. Bardach i in., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1993, s. 187-198, 239-243, 251-281.

T. Maciejewski, *Historia prawa sądowego Polski. Zarys wykładu*, Koszalin 1998, s. 12-122.

Z. Zdrójkowski, „Praktyka kryminalna” Jakuba Czechowicza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego zachodniej Europy”, *Roczniki TNT*, 53, 1948, z.2, s.33-57, 71-89.

J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, Warszawa 1985, s.108-155 (wydania inne też)

Literatura uzupełniająca:

M. Woźniakowa, *Sąd asesorski koronny*, Warszawa 1990, s. 22-26, 341-352.

B. Baranowski, *Sprawy obyczajowe w sądownictwie wiejskim w Polsce wieku XVII i XVIII*, Łódź 1955;

A. Karpiński, *Kobieta w mieście polskim w II połowie XVI i w XVII w.*, Warszawa 1995, s.22-47.

Abramski, *Sądy kapturowe ostatniego bezkrólewia W: Dawne sądy i prawo*, pod red. A. Lityńskiego, Katowice 1984, s. 30-50.

M. Mikołajczyk, *Przestępstwo i kara w prawie miast Polski południowej XVI-XVIII wieku*, Katowice 1998, s. 96-169.

D. Makiła, Z. Naworski, *Historia prawa na ziemiach polskich. Zarys wykładu*, T. 1, Toruń 1995.

W. Łoziński, *Prawem i lewem*, Kraków 1957, t.1, s.6-76. (również wydania późniejsze)

ZAGADNIENIA: definicje i zakres prawa, prawo zwyczajowe, prawo pozytywne, prawo naturalne, struktura prawa, źródła prawa; stanowy charakter prawa, partykularyzm osobowy i terytorialny, kodyfikacje prawa w Rzplitej; System sądownictwa Rzplitej: sądy grodzkie, sądy ziemskie, sądy podkomorskie, trybunał koronny, sądownictwo miejskie, patrymonialne. Prawo procesowe, środki dowodowe, postępowanie inkwizycyjne, struktura przestępczości, katalog kar.

IV. Gospodarka w Polsce okresu przedrozbiorowego

Minimum

J. Topolski, *Gospodarka polska a europejska w XVI-XVIII w.*, Poznań 1977, ss. 71-127. (+ wznowienia)

E. Cieślak, *Powojenne załamanie gospodarcze – pierwsze przejawy ożywienia gospodarczego w połowie XVIII w.*, [w:] *Historia Pomorza*, pod red. G. Labudy, T. II, cz. 2, Poznań 1984, s. 51-122.

A. Dunin-Wąsowicz, *Pomiary gruntu w Koronie w XVI-XVIII w.*, Warszawa 1994, s. 61-73.

K. Zamorski, *Folwark i wieś. Gospodarka dworska i społeczność chłopska Tenczynka w latach 1705-1745*, Wrocław 1989.

Literatura uzupełniająca:

J. Topolski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego od XVI do XVIII w.*, Poznań 1958.

S. Cackowski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach biskupstwa i kapituły chełmińskiej w XVII-XVIII wieku, Część 1 – Gospodarstwo chłopskie*, „Roczniki TNT”, R. 64, 1959, z. 2, s. 65-236.

A. Mączak, *Rozwój folwarku pańszczyźnianego* [w:] *Dzieje gospodarcze Polski do r. 1939*, Warszawa 1980, ss. 135-225.

ZAGADNIENIA: Dualizm ekonomiczny w rozwoju nowożytnej Europy; geneza gospodarki folwarcznej w Polsce, sposoby gospodarowania i gromadzenia majątku w oparciu o rolę; powinności ludności wiejskiej; technika upraw i hodowli; Narzędzia, budynki, infrastruktura

wiejska; wpływ gospodarki folwarcznej na sytuację miast w Rzeczypospolitej; upadek handlu i miast, rozwój gospodarczy czasów stanisławowskich.

V. Społeczeństwo polskie w XVI-XVIII wieku

Minimum:

I. Ichnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, *Społeczeństwo polskie od X do XX wieku*, Warszawa 1988, s.241-274, 291-307;

K. Chłapowski, *Elita senatorsko-dygnitarska za czasów Zygmunta III i Władysława IV*, Warszawa 1996.

B. Baranowski, *Ludzie gościńca w XVII-XVIII w.*, Łódź 1986.

Literatura uzupełniająca:

J. Jedlicki, *Klejnot i bariery społeczne. Przeobrażenia szlachectwa polskiego w schyłkowym okresie feudalizmu*, Warszawa 1968.

N. Davis, *Boże igrzysko*, Kraków 1989, s. 272-340.

K. Mikulski, *Pułapka niemożności. Społeczeństwo nowożytnego miasta wobec procesów modernizacyjnych (na przykładzie Torunia w XVII i XVIII wieku)*, Toruń 2004, s. 29-91 (całość dla chętnych)

ZAGADNIENIA: Więzy stanowe. Szlachta: przywileje, rozwarstwienie, prestiż społeczny; Mieszczaństwo: podziały społeczne, elity, obywatele i mieszkańcy; Chłopi: kategorie ludności wolnej i poddanej; Ludzie luźni – problem marginesu społecznego w społeczeństwie stanowym. Mechanizmy awansu społecznego i degradacji: przemiany w strukturze i świadomości społecznej.

VI. Reformacja, Początki kontrreformacji w Polsce

Minimum:

J. Tazbir, *Reformacja w Polsce*, Warszawa 1993, ss. 8-28, 80-89, 106-127, 235-252.

J. Tazbir, *Państwo bez stosów. Szkice z dziejów tolerancji w Polsce XVI i XVII w.* (wyd. dowolne).

W. Sławiński, *Toruński Synod Generalny 1595. Z dziejów polskiego protestantyzmu w drugiej połowie XVI wieku*, Warszawa 2002, s. 22-107.

W. Kriegseisen, *Ewangelicy polscy i litewscy w epoce saskiej (1696-1763). Sytuacja prawna, organizacja i stosunki międzywyznaniowe*, Warszawa 1996.

Literatura uzupełniająca:

K. Cieślak, *Między Rzymem, Wittenbergą a Genewą*, Wrocław 2000, ss.43-60, 141-185;

M. Korolko, *Klejnot swobodnego sumienia. Polemika wokół konfederacji warszawskiej w latach 1573-1648*, Warszawa 1974, ss. 28-40, 58-62, 77-90, 102-123, 133-138.

S. Radoń, *Z dziejów polemiki antyariańskiej*, Kraków 1993, s.13-59.

J. Kłoczowski, L. Muellerowa, J. Skarbek, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 1986, s.79-100.

J. Kłoczowski, *Dzieje chrześcijaństwa polskiego*, Warszawa 2000 (i inne wyd.), s. 107-157.

ZAGADNIENIA: Przyczyny reformacji w Polsce; rozwój reformacji na ziemiach polskich, strefy wpływów wyznań protestanckich, „druga reformacja”, przeciwdziałanie Kościoła Katolickiego, kontrreformacja i reforma Kościoła – zdefiniowanie pojęć.

VII. Kościół katolicki w Polsce XVI-XVIII wieku, Religijność epoki staropolskiej.

Minimum:

J. Kłoczowski, *Dzieje chrześcijaństwa polskiego*, Warszawa 2000, s. 157-218.

Kościół w Polsce, pod red. J. Kłoczowskiego, Kraków 1969, t. II, ss. 57-242,275-294, 434-478, 485-519;

J. Kitowicz, *Opis obyczajów...*, dz. cyt., s. 76-107.

Literatura uzupełniająca:

Historia Kościoła w Polsce, t.1, cz.2, (1506-1764), pod red. B. Kumora, Poznań – Warszawa 1974,

K. Górski, *Zarys dziejów duchowości w Polsce*, Kraków 1986, s. 195-268.

J. Kłoczowski, L. Muellerowa, J. Skarbek, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 1986, s. 101-146.

ZAGADNIENIA: Organizacja diecezjalna i sieć parafialna w Polsce wyższa hierarchia kościelna – skład, wykształcenie; nowe zakony; miejsce Kościoła w systemie polityczno-ustrojowym Polski; zakres uprawnień duchowieństwa; barokowa religijność; Kościół a oświecenie. Reformy potrydenckie Kościoła.

VIII. Polowanie na czarownice (czarowników) – problem epoki

Minimum:

M. Polaszek, *Procesy o czary w Polsce w wiekach XV-XVIII*, Kraków 2008, s. 47-126; 266-338, 390-461.

J. Wijaczka, *Mężczyźni jako ofiary procesów o czary przed sądem łobżenickim w drugiej połowie XVII w.*, „Czasy Nowożytnie”, t. 17, 2004.

T. Wiślicz, *Czary przed sądami wiejskimi w Polsce w XVI-XVIII w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XLIX, 1997, z. 1-2.

Literatura uzupełniająca:

J. Wijaczka, *Procesy o czary przed sądami miejskim i wojewodzińskim w Skarszewach w końcu XVII i w pierwszej połowie XVIII wieku*, [w:] *Prusy i Inflanty między średniowieczem a nowożytnością. Państwo – społeczeństwo – kultura*, red. B. Dybaś i D. Makiła, Toruń 2003.

D. Kaczor, *Przestępczość kryminalna i wymiar sprawiedliwości w Gdańsku w XVI – XVIII wieku*, Gdańsk 2005, s. 158-165.

Z. Zdrójkowski, „Praktyka kryminalna” Jakuba Czechowcza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego zachodniej Europy”, *Roczniki TNT*, 53, 1948, z.2 s. 116-118.

L. J. Pełka, *Polska demonologia ludowa*, Warszawa 1987, s. 192-201.

IX. Kultura i ideologia epoki staropolskiej. Sarmatyzm.

Minimum:

J. Tazbir, *Kultura szlachecka w Polsce, rozkwit-upadek-relikty*, Warszawa 1983.

J. Tazbir, *Polskie przedmurze chrześcijańskiej Europy. Mity a rzeczywistość historyczna*, Warszawa 1987.

K. Puchowski, *Jezuickie kolegia szlacheckie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Studium z dziejów edukacji elit*, Gdańsk 2007, s. 168-270.

Literatura uzupełniająca:

M. Karpowicz, *Sztuka oświeconego sarmatyzmu. Antykizacja i klasycyzacja w środowisku warszawskim za czasów Jana III*, Warszawa 1986.

M. Bogucka, *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s.119-233.

A. Mączak, *Od połowy XV wieku do rozbiorów*, [w:] I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, *Spoleczeństwo polskie od X do XX wieku*, Warszawa 1988, s.397-428.

ZAGADNIENIA: Sarmatyzm: geneza pojęcia, sarmatyzm jako ideologia, znaczenie, zmierzch, relikty. Wizerunek polskiego sarmaty – cechy charakterystyczne, typologizacja mitu. Renesans – Barok – Oświecenie: wloty i upadki kultury szlacheckiego państwa – system sarmackiej oświaty.

X. Mozaika narodowościowo-wyznaniowa Rzeczypospolitej

Minimum:

T. Kempa, *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobód wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, Toruń 2007, s. 57-173.

A. Mączak, *Od połowy XV wieku do rozbiorów*, [w:] I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, *Spoleczeństwo polskie od X do XX wieku*, Warszawa 1988, ss. 321-332.

J. Tazbir, *Początki polskiej ksenofobii*, [w:] Tegoż, *Sarmaci i świat (Prace wybrane, t.3)*, Kraków 2001, s. 367-406

H. Haumann, *Historia Żydów w Europie Środkowej i Wschodniej*, Warszawa 2000, s. 22-78.

Literatura uzupełniająca:

J. Leszczyński, *Sejm Żydów Korony*, Warszawa 1994, ss. 7-86.

H. Węgrzynek, *Czarna legenda Żydów*, Warszawa 1995, ss. 145-160.

Jobert, *Od Lutra do Mohyły*, Warszawa 1994, ss. 15-132.

E. Kizik, *Mennonici w Gdańsku, Elblągu i na Żuławach Wiślanych w drugiej połowie XVII i w XVIII w.*, Gdańsk 1994, ss. 65-96, 130-165.

Narody i stereotypy, pod red. T. Walasa, Kraków 1995.

Z. Guldon, J. Wijaczka, *Procesy o mordy rytualne w Polsce w XVI-XVIII wieku*, Kielce 1995, s. 13-42.

J. Ochmański, *Historia Litwy*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 112-118, 127-131, 137-146, 170-176.

L. Bohdanowicz, S. Chazbijewicz, J. Tyszkiewicz, *Tatarzy muzułmanie w Polsce*, Gdańsk 1997, s.5-32.

ZAGADNIENIA: zwarte grupy etniczne i wyznaniowe w Rzeczypospolitej Obojga Narodów; narodowościowe i wyznaniowe diaspory w Polsce okresu nowożytnego; stosunek Polaków do innych grup wyznaniowych i etnicznych – Na ile ksenofobia – na ile koegzystencja ?

XI. Obyczajowość, życie codzienne

Minimum:

M. Ferenc, *Czasy nowożytne*, [w:] *Obyczaje w Polsce od średniowiecza do czasów współczesnych*, praca zbiorowa pod red. A. Chwalby, Warszawa 2006, s. 117-217.

J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, Warszawa 1985 (i inne wydania), s.214-314.

Literatura uzupełniająca:

M. Bartkiewicz, *Polski ubiór do 1864 roku*, Ossolineum 1979.

J.S. Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce*, t.I-II, Warszawa 1960 (i następne wydania).

ZAGADNIENIA: Życie codzienne, warunki mieszkania, pożywienie, ubiór; normy i zachowania społeczne. obyczajowość Rzeczypospolitej na przełomie epok na przykładzie *Opisu obyczajów...*, J. Kitowicza i nie tylko.

XII. Dlaczego rozbiory ?

Minimum:

W. Konopczyński, *Liberum Veto. Studium porównawczo-historyczne*, Kraków 2002 (1918) (rozdziały: „Kto zakasuje Sycińskiego”, „Czy liberum veto miało podstawę w prawie pisanym”, „Jak wyglądało veto w praktyce”, „Walka o reformę sejmową za Stanisława Augusta”).

N. Davis, *Boże Igrzysko. Historia Polski*, Kraków 1987, s.669-714 (i wydania późniejsze).

J. Maciszewski, *Szlachta polska i jej państwo*, Warszawa 1986, s. 224-286.

Literatura uzupełniająca:

W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, Warszawa 1999, s.602-690.

M. Bobrzyński, *Dzieje Polski w zarysie*, Warszawa 1987 (i wydania wcześniejsze), s.427-459.

S. Staszic, *Przestrogi dla Polski*, Wrocław 2003, s.s.76-107 (rozdz. „Do panów”)

Zagadnienia: Kanon tzw. praw kardynalnych „złotej wolności szlacheckiej” – mechanizmy, struktury anarchii. Główny oskarżony: liberum veto ? wolna elekcja ? Monarchowie ? Szlachta – magnaci ? Kościół – jezuita ? Udział mocarstw ościennych w pogrzebaniu Rzeczypospolitej.

XIII-XIV. Prusy Królewskie i Gdańsk w ramach Korony Polskiej.

Minimum:

W. Odyniec, *Dzieje Prus Królewskich*, Warszawa 1972, ss. 7-86.

M. Biskup, *Prusy królewskie i krzyżackie 1466-1526*, [w:] *Historia Pomorza, t. 2, cz. 1*, pod red. G. Labudy, Poznań 1976, s. 24-148.

E. Cieślak, *Społeczno-polityczna i narodowa integracja*, [w:] *Historia Pomorza, t. 2, cz. 1*, pod red. G. Labudy, Poznań 1982, s. 122-201.

Historia Gdańska, pod red. E. Cieślaka, t.2, Gdańsk 1982, s. 7-42, 73-76, 88-107, 176-193, 326-351, 465-479, 508-528, 543-578, 658-685; t.3 cz.1, Gdańsk 1993, s. 7-34, 70-109, 141-175, 219-278, 321-335, 357-401, 445-484; 618-639.

J. Małek, *Dwie części Prus*, Olsztyn 1987, s.9-95.

Literatura uzupełniająca:

W. Szczuczko, *Sejmy koronne 1562-1564 a ruch egzekucyjny w Prusach Królewskich*, Toruń 1995, s.14-178.

Urzędnicy Prus Królewskich XV-XVIII wieku, opr. K. Mikulski, Warszawa 1990, s. 5-35.

D. Makieła, *Kwestia pruska w polityce polskiej XVI-XVIII w. Próba bilansu*, [w:] *Między Zachodem a Wschodem. Studia z dziejów Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej*, pod red. J. Staszewskiego, K. Mikulskiego, J. Dumanowskiego, Toruń 2002.

M. Bogucka, *Życie w dawnym Gdańsku*, Warszawa 1997.

K. Cieślak, *Między Rzymem, Wittenbergą a Genewą. Sztuka Gdańska jako miasta podzielonego wyznaniowo*, Wrocław 2000.

S. Salmonowicz, *Prusy Królewskie w XVII-XVIII wieku. Studia z dziejów kultury*, Toruń 2002.

Proponowane zagadnienia:

Geneza odrębności kulturowej i politycznej Prus, potencjał ekonomiczny, specyfika stosunków wyznaniowych, indygenat pruski, narodowość pruska, Prusy Królewskie a Prusy Książęce: poczucie wspólnoty ogólnopruskiej - odrębności i powiązania pomiędzy obu częściami Prus, administracja wewnętrzna, Prusy w ramach Rzeczypospolitej. Integracja z Rzeczypospolitą – etapy ograniczenia autonomii Prus Królewskich. Rola Gdańska, samorząd, kultura emporium nad Motławą.

XV. KOŁOKWIUM.

5. Sposób zaliczenia – zaliczenie na stopień

Zaliczenie (na stopień) uzyskuje się na podstawie:

- 1) zaliczonej pracy semestralnej opartej na analizie dowolnie wybranego źródła z zakresu historii Polski (obok źródeł pisanych, wydanych drukiem mogą to być również materiały ikonograficzne, itp.). Praca powinna liczyć maksymalnie 5 stron maszynopisu i ma być dostarczona w wersji drukowanej. Do pracy należy dołączyć kserokopię źródła (proszę się więc dobrze zastanowić nad doborem źródła, jego rodzajem i wielkością). Liczy się również odpowiednio sformułowana teza (w tytule i wstępie - cel podjętych badań, odpowiednie podsumowanie oraz zgromadzona bibliografia – minimum to dwie pozycje do danego tematu)
- 2) obecności na wszystkich zajęciach (nieobecności bez względu na przyczynę należy zaliczyć w ramach konsultacji – dopuszczam możliwość jednej nieobecności – obojętnie: usprawiedliwionej, czy nieusprawiedliwionej - w ciągu całego semestru) – brana będzie również pod uwagę aktywność na zajęciach
- 3) zaliczonego kolokwium.

Proszę pamiętać też o co tygodniowych kartkówkach.

Dr Sławomir Kościelak
Zakład Historii Nowożytnej
Instytut Historii
Uniwersytet Gdański

2009/2010

1. HISTORIA NOWOŻYTNA POLSKI (XVI-XVIII w.)

Rok II, studia niestacjonarne

2. Liczba godzin: 30 godzin

3. Forma: Ćwiczenia

4. Wykaz realizowanych tematów oraz wymagana literatura

Zalecane podręczniki:

M. Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2002.

J. Topolski, *Polska w czasach nowożytnych (1501-1795)*, [w:] *Polska, dzieje narodu, państwa i kultury*, pod. red. J. Topolskiego, t. II, Poznań 1999.

W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, Warszawa 1999 (i ew. wydania wcześniejsze)

TEMATYKA ĆWICZEŃ:

I. Zajęcia organizacyjne. Charakterystyka źródeł do dziejów Polski w epoce nowożytnej.

J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 1976, ss. 31-71.

B. Miśkiewicz, *Wstęp do badań historycznych*, Warszawa 1988, ss. 123-140; 215-250.

H. E. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska 1989, ss. 323-343.

ZAGADNIENIA: Źródła historyczne do dziejów Polski w okresie nowożytnym – typy, stopień zachowania, dostępność. Edycje źródeł historycznych. Przykłady materiałów źródłowych; ich przydatność w badaniach nad historią nowożytną Polski (i w przygotowaniu pracy semestralnej)

II. Ustrój przedrozbiorowej Polski

Minimum:

J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1993, ss 84-87, 89-99, 102-113, 128-129, 177-187, 192-194, 213-216, 246-249;

Historia sejmu polskiego, pod red. J. Michalskiego, t.I, Warszawa 1984, ss. 5-62, 74-97, 149-185, 200-216, 238-258, 267-295, 300-308, 334-343;

A. Mączak, *Rządzący i rządzi*, Warszawa 1986, ss. 134-140.

J. Maciszewski, *Szlachta polska i jej państwo*, Warszawa 1986, ss.55-74.

Literatura uzupełniająca:

Z. Góralski, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, Warszawa 1983, ss. 19-60.

A. Mączak, „Jedyna i nieporównywalna” *Kwestia odrębności Rzeczypospolitej w Europie XVI-XVIII w.*, „Kwartalnik Historyczny”, R. C, 1993, nr 4, s. 121-136.

M. Markiewicz, „Jedyna i nieporównywalna?” – *normalne państwo europejskie czy może państwo pogranicza ?* [w:] *Między Zachodem a Wschodem. Studia z dziejów Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej*, pod red. J. Staszewskiego, K. Mikulskiego, J. Dumasowskiego, Toruń 2002, s. 17-22.

A. Mączak, *Klientela: nieformalne systemy władzy w Polsce i Europie XVI – XVIII wieku*, Warszawa 1994 (2000), s. 112-160, 249-306.

D. Makiela, *Władza wykonawcza w Rzeczypospolitej od połowy XVII wieku do 1763 r. Studium historyczno-prawne*, Toruń 2003, s. 50-93.

ZAGADNIENIA: System ustrojowy Rzplitej – monarchia mieszana, demokracja szlachecka czy oligarchia magnacka ? Podział administracyjny kraju; zasady funkcjonowania unii realnej, odpowiedzialność za państwo; struktury władzy państwowej, uprawnienia – monarchy, sejmu, senatu; urzędy i organy władzy centralnej, urzędy lokalne; zasady funkcjonowania sejmu i sejmików.

III. Prawo. Litera i praktyka.

Minimum:

J. Bardach i in., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1993, s. 187-198, 239-243, 251-281.

T. Maciejewski, *Historia prawa sądowego Polski. Zarys wykładu*, Koszalin 1998, s. 12-122.

Z. Zdrójkowski, „Praktyka kryminalna” Jakuba Czechowicza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego zachodniej Europy”, *Roczniki TNT*, 53, 1948, z.2, s.33-57, 71-89.

J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, Warszawa 1985, s.108-155 (wydania inne też)

Literatura uzupełniająca:

M. Woźniakowa, *Sąd asesorski koronny*, Warszawa 1990, s. 22-26, 341-352.

B. Baranowski, *Sprawy obyczajowe w sądownictwie wiejskim w Polsce wieku XVII i XVIII*, Łódź 1955;

A. Karpiński, *Kobieta w mieście polskim w II połowie XVI i w XVII w.*, Warszawa 1995, s.22-47.

Abramski, *Sądy kapturowe ostatniego bezkrólewia W: Dawne sądy i prawo*, pod red. A. Lityńskiego, Katowice 1984, s. 30-50.

M. Mikołajczyk, *Przestępstwo i kara w prawie miast Polski południowej XVI-XVIII wieku*, Katowice 1998, s. 96-169.

D. Makiła, Z. Naworski, *Historia prawa na ziemiach polskich. Zarys wykładu*, T. 1, Toruń 1995.

W. Łoziński, *Prawem i lewem*, Kraków 1957, t.1, s.6-76. (również wydania późniejsze)

ZAGADNIENIA: definicje i zakres prawa, prawo zwyczajowe, prawo pozytywne, prawo naturalne, struktura prawa, źródła prawa; stanowy charakter prawa, partykularyzm osobowy i terytorialny, kodyfikacje prawa w Rzplitej; System sądownictwa Rzplitej: sądy grodzkie, sądy ziemskie, sądy podkomorskie, trybunał koronny, sądownictwo miejskie, patrymonialne. Prawo procesowe, środki dowodowe, postępowanie inkwizycyjne, struktura przestępczości, katalog kar.

IV. Gospodarka w Polsce okresu przedrozbiorowego

Minimum

J. Topolski, *Gospodarka polska a europejska w XVI-XVIII w.*, Poznań 1977, ss. 71-127. (+ wznowienia)

E. Cieślak, *Powojenne załamanie gospodarcze – pierwsze przejawy ożywienia gospodarczego w połowie XVIII w.*, [w:] *Historia Pomorza*, pod red. G. Labudy, T. II, cz. 2, Poznań 1984, s. 51-122.

A. Dunin-Wąsowicz, *Pomiary gruntu w Koronie w XVI-XVIII w.*, Warszawa 1994, s. 61-73.

K. Zamorski, *Folwark i wieś. Gospodarka dworska i społeczność chłopska Tenczynka w latach 1705-1745*, Wrocław 1989.

Literatura uzupełniająca:

J. Topolski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego od XVI do XVIII w.*, Poznań 1958.

S. Cackowski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach biskupstwa i kapituły chełmińskiej w XVII-XVIII wieku, Część 1 – Gospodarstwo chłopskie*, „Roczniki TNT”, R. 64, 1959, z. 2, s. 65-236.

A. Mączak, *Rozwój folwarku pańszczyźnianego* [w:] *Dzieje gospodarcze Polski do r. 1939*, Warszawa 1980, ss. 135-225.

ZAGADNIENIA: Dualizm ekonomiczny w rozwoju nowożytnej Europy; geneza gospodarki folwarcznej w Polsce, sposoby gospodarowania i gromadzenia majątku w oparciu o rolę; powinności ludności wiejskiej; technika upraw i hodowli; Narzędzia, budynki, infrastruktura

wiejska; wpływ gospodarki folwarcznej na sytuację miast w Rzeczypospolitej; upadek handlu i miast, rozwój gospodarczy czasów stanisławowskich.

V. Społeczeństwo polskie w XVI-XVIII wieku

Minimum:

I. Ichnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, *Społeczeństwo polskie od X do XX wieku*, Warszawa 1988, s.241-274, 291-307;

K. Chłapowski, *Elita senatorsko-dygnitarska za czasów Zygmunta III i Władysława IV*, Warszawa 1996.

B. Baranowski, *Ludzie gościńca w XVII-XVIII w.*, Łódź 1986.

Literatura uzupełniająca:

J. Jedlicki, *Klejnot i bariery społeczne. Przeobrażenia szlachectwa polskiego w schyłkowym okresie feudalizmu*, Warszawa 1968.

N. Davis, *Boże igrzysko*, Kraków 1989, s. 272-340.

K. Mikulski, *Pułapka niemożności. Społeczeństwo nowożytnego miasta wobec procesów modernizacyjnych (na przykładzie Torunia w XVII i XVIII wieku)*, Toruń 2004, s. 29-91 (całość dla chętnych)

ZAGADNIENIA: Więzy stanowe. Szlachta: przywileje, rozwarstwienie, prestiż społeczny; Mieszczaństwo: podziały społeczne, elity, obywatele i mieszkańcy; Chłopi: kategorie ludności wolnej i poddanej; Ludzie luźni – problem marginesu społecznego w społeczeństwie stanowym. Mechanizmy awansu społecznego i degradacji: przemiany w strukturze i świadomości społecznej.

VI. Reformacja, Początki kontrreformacji w Polsce

Minimum:

J. Tazbir, *Reformacja w Polsce*, Warszawa 1993, ss. 8-28, 80-89, 106-127, 235-252.

J. Tazbir, *Państwo bez stosów. Szkice z dziejów tolerancji w Polsce XVI i XVII w.* (wyd. dowolne).

W. Sławiński, *Toruński Synod Generalny 1595. Z dziejów polskiego protestantyzmu w drugiej połowie XVI wieku*, Warszawa 2002, s. 22-107.

W. Kriegseisen, *Ewangelicy polscy i litewscy w epoce saskiej (1696-1763). Sytuacja prawna, organizacja i stosunki międzywyznaniowe*, Warszawa 1996.

Literatura uzupełniająca:

K. Cieślak, *Między Rzymem, Wittenbergą a Genewą*, Wrocław 2000, ss.43-60, 141-185;

M. Korolko, *Klejnot swobodnego sumienia. Polemika wokół konfederacji warszawskiej w latach 1573-1648*, Warszawa 1974, ss. 28-40, 58-62, 77-90, 102-123, 133-138.

S. Radoń, *Z dziejów polemiki antyariańskiej*, Kraków 1993, s.13-59.

J. Kłoczowski, L. Muellerowa, J. Skarbek, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 1986, s.79-100.

J. Kłoczowski, *Dzieje chrześcijaństwa polskiego*, Warszawa 2000 (i inne wyd.), s. 107-157.

ZAGADNIENIA: Przyczyny reformacji w Polsce; rozwój reformacji na ziemiach polskich, strefy wpływów wyznań protestanckich, „druga reformacja”, przeciwdziałanie Kościoła Katolickiego, kontrreformacja i reforma Kościoła – zdefiniowanie pojęć.

VII. Kościół katolicki w Polsce XVI-XVIII wieku, Religijność epoki staropolskiej.

Minimum:

J. Kłoczowski, *Dzieje chrześcijaństwa polskiego*, Warszawa 2000, s. 157-218.

Kościół w Polsce, pod red. J. Kłoczowskiego, Kraków 1969, t. II, ss. 57-242,275-294, 434-478, 485-519;

J. Kitowicz, *Opis obyczajów...*, dz. cyt., s. 76-107.

Literatura uzupełniająca:

Historia Kościoła w Polsce, t.1, cz.2, (1506-1764), pod red. B. Kumora, Poznań – Warszawa 1974,

K. Górski, *Zarys dziejów duchowości w Polsce*, Kraków 1986, s. 195-268.

J. Kłoczowski, L. Muellerowa, J. Skarbek, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 1986, s. 101-146.

ZAGADNIENIA: Organizacja diecezjalna i sieć parafialna w Polsce wyższa hierarchia kościelna – skład, wykształcenie; nowe zakony; miejsce Kościoła w systemie polityczno-ustrojowym Polski; zakres uprawnień duchowieństwa; barokowa religijność; Kościół a oświecenie. Reformy potrydenckie Kościoła.

VIII. Polowanie na czarownice (czarowników) – problem epoki

Minimum:

M. Polaszek, *Procesy o czary w Polsce w wiekach XV-XVIII*, Kraków 2008, s. 47-126; 266-338, 390-461.

J. Wijaczka, *Mężczyźni jako ofiary procesów o czary przed sądem łobżenickim w drugiej połowie XVII w.*, „Czasy Nowożytnie”, t. 17, 2004.

T. Wiślicz, *Czary przed sądami wiejskimi w Polsce w XVI-XVIII w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XLIX, 1997, z. 1-2.

Literatura uzupełniająca:

J. Wijaczka, *Procesy o czary przed sądami miejskim i wojewodzińskim w Skarszewach w końcu XVII i w pierwszej połowie XVIII wieku*, [w:] *Prusy i Inflanty między średniowieczem a nowożytnością. Państwo – społeczeństwo – kultura*, red. B. Dybaś i D. Makiła, Toruń 2003.

D. Kaczor, *Przestępczość kryminalna i wymiar sprawiedliwości w Gdańsku w XVI – XVIII wieku*, Gdańsk 2005, s. 158-165.

Z. Zdrójkowski, „Praktyka kryminalna” Jakuba Czechowcza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego zachodniej Europy”, *Roczniki TNT*, 53, 1948, z.2 s. 116-118.

L. J. Pełka, *Polska demonologia ludowa*, Warszawa 1987, s. 192-201.

IX. Kultura i ideologia epoki staropolskiej. Sarmatyzm.

Minimum:

J. Tazbir, *Kultura szlachecka w Polsce, rozkwit-upadek-relikty*, Warszawa 1983.

J. Tazbir, *Polskie przedmurze chrześcijańskiej Europy. Mity a rzeczywistość historyczna*, Warszawa 1987.

K. Puchowski, *Jezuickie kolegia szlacheckie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Studium z dziejów edukacji elit*, Gdańsk 2007, s. 168-270.

Literatura uzupełniająca:

M. Karpowicz, *Sztuka oświeconego sarmatyzmu. Antykizacja i klasycyzacja w środowisku warszawskim za czasów Jana III*, Warszawa 1986.

M. Bogucka, *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s.119-233.

A. Mączak, *Od połowy XV wieku do rozbiorów*, [w:] I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, *Spoleczeństwo polskie od X do XX wieku*, Warszawa 1988, s.397-428.

ZAGADNIENIA: Sarmatyzm: geneza pojęcia, sarmatyzm jako ideologia, znaczenie, zmierzch, relikty. Wizerunek polskiego sarmaty – cechy charakterystyczne, typologizacja mitu. Renesans – Barok – Oświecenie: wzloty i upadki kultury szlacheckiego państwa – system sarmackiej oświaty.

X. Mozaika narodowościowo-wyznaniowa Rzeczypospolitej

Minimum:

T. Kempa, *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobód wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, Toruń 2007, s. 57-173.

A. Mączak, *Od połowy XV wieku do rozbiorów*, [w:] I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, *Spoleczeństwo polskie od X do XX wieku*, Warszawa 1988, ss. 321-332.

J. Tazbir, *Początki polskiej ksenofobii*, [w:] Tegoż, *Sarmaci i świat (Prace wybrane, t.3)*, Kraków 2001, s. 367-406

H. Haumann, *Historia Żydów w Europie Środkowej i Wschodniej*, Warszawa 2000, s. 22-78.

Literatura uzupełniająca:

J. Leszczyński, *Sejm Żydów Korony*, Warszawa 1994, ss. 7-86.

H. Węgrzynek, *Czarna legenda Żydów*, Warszawa 1995, ss. 145-160.

Jobert, *Od Lutra do Mohyły*, Warszawa 1994, ss. 15-132.

E. Kizik, *Mennonici w Gdańsku, Elblągu i na Żuławach Wiślanych w drugiej połowie XVII i w XVIII w.*, Gdańsk 1994, ss. 65-96, 130-165.

Narody i stereotypy, pod red. T. Walasa, Kraków 1995.

Z. Guldon, J. Wijaczka, *Procesy o mordy rytualne w Polsce w XVI-XVIII wieku*, Kielce 1995, s. 13-42.

J. Ochmański, *Historia Litwy*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 112-118, 127-131, 137-146, 170-176.

L. Bohdanowicz, S. Chazbijewicz, J. Tyszkiewicz, *Tatarzy muzułmanie w Polsce*, Gdańsk 1997, s.5-32.

ZAGADNIENIA: zwarte grupy etniczne i wyznaniowe w Rzeczypospolitej Obojga Narodów; narodowościowe i wyznaniowe diaspory w Polsce okresu nowożytnego; stosunek Polaków do innych grup wyznaniowych i etnicznych – Na ile ksenofobia – na ile koegzystencja ?

XI. Obyczajowość, życie codzienne

Minimum:

M. Ferenc, *Czasy nowożytne*, [w:] *Obyczaje w Polsce od średniowiecza do czasów współczesnych*, praca zbiorowa pod red. A. Chwalby, Warszawa 2006, s. 117-217.

J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, Warszawa 1985 (i inne wydania), s.214-314.

Literatura uzupełniająca:

M. Bartkiewicz, *Polski ubiór do 1864 roku*, Ossolineum 1979.

J.S. Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce*, t.I-II, Warszawa 1960 (i następne wydania).

ZAGADNIENIA: Życie codzienne, warunki mieszkania, pożywienie, ubiór; normy i zachowania społeczne. obyczajowość Rzeczypospolitej na przełomie epok na przykładzie *Opisu obyczajów...*, J. Kitowicza i nie tylko.

XII. Dlaczego rozbiory ?

Minimum:

W. Konopczyński, *Liberum Veto. Studium porównawczo-historyczne*, Kraków 2002 (1918) (rozdziały: „Kto zakasuje Sycińskiego”, „Czy liberum veto miało podstawę w prawie pisany”, „Jak wyglądało veto w praktyce”, „Walka o reformę sejmową za Stanisława Augusta”).

N. Davis, *Boże Igrzysko. Historia Polski*, Kraków 1987, s.669-714 (i wydania późniejsze).

J. Maciszewski, *Szlachta polska i jej państwo*, Warszawa 1986, s. 224-286.

Literatura uzupełniająca:

W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, Warszawa 1999, s.602-690.

M. Bobrzyński, *Dzieje Polski w zarysie*, Warszawa 1987 (i wydania wcześniejsze), s.427-459.

S. Staszic, *Przestrogi dla Polski*, Wrocław 2003, s.s.76-107 (rozdz. „Do panów”)

Zagadnienia: Kanon tzw. praw kardynalnych „złotej wolności szlacheckiej” – mechanizmy, struktury anarchii. Główny oskarżony: liberum veto ? wolna elekcja ? Monarchowie ? Szlachta – magnaci ? Kościół – jezuita ? Udział mocarstw ościennych w pogrzebaniu Rzeczypospolitej.

XIII-XIV. Prusy Królewskie i Gdańsk w ramach Korony Polskiej.

Minimum:

W. Odyniec, *Dzieje Prus Królewskich*, Warszawa 1972, ss. 7-86.

M. Biskup, *Prusy królewskie i krzyżackie 1466-1526*, [w:] *Historia Pomorza, t. 2, cz. 1*, pod red. G. Labudy, Poznań 1976, s. 24-148.

E. Cieślak, *Społeczno-polityczna i narodowa integracja*, [w:] *Historia Pomorza, t. 2, cz. 1*, pod red. G. Labudy, Poznań 1982, s. 122-201.

Historia Gdańska, pod red. E. Cieślaka, t.2, Gdańsk 1982, s. 7-42, 73-76, 88-107, 176-193, 326-351, 465-479, 508-528, 543-578, 658-685; t.3 cz.1, Gdańsk 1993, s. 7-34, 70-109, 141-175, 219-278, 321-335, 357-401, 445-484; 618-639.

J. Małek, *Dwie części Prus*, Olsztyn 1987, s.9-95.

Literatura uzupełniająca:

W. Szczuczko, *Sejmy koronne 1562-1564 a ruch egzekucyjny w Prusach Królewskich*, Toruń 1995, s.14-178.

Urzędnicy Prus Królewskich XV-XVIII wieku, opr. K. Mikulski, Warszawa 1990, s. 5-35.

D. Makieła, *Kwestia pruska w polityce polskiej XVI-XVIII w. Próba bilansu*, [w:] *Między Zachodem a Wschodem. Studia z dziejów Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej*, pod red. J. Staszewskiego, K. Mikulskiego, J. Dumanowskiego, Toruń 2002.

M. Bogucka, *Życie w dawnym Gdańsku*, Warszawa 1997.

K. Cieślak, *Między Rzymem, Wittenbergą a Genewą. Sztuka Gdańska jako miasta podzielonego wyznaniowo*, Wrocław 2000.

S. Salmonowicz, *Prusy Królewskie w XVII-XVIII wieku. Studia z dziejów kultury*, Toruń 2002.

Proponowane zagadnienia:

Geneza odrębności kulturowej i politycznej Prus, potencjał ekonomiczny, specyfika stosunków wyznaniowych, indygenat pruski, narodowość pruska, Prusy Królewskie a Prusy Książęce: poczucie wspólnoty ogólnopruskiej - odrębności i powiązania pomiędzy obu częściami Prus, administracja wewnętrzna, Prusy w ramach Rzeczypospolitej. Integracja z Rzeczypospolitą – etapy ograniczenia autonomii Prus Królewskich. Rola Gdańska, samorząd, kultura emporium nad Motławą.

XV. KOŁOKWIUM.

5. Sposób zaliczenia – zaliczenie na stopień

Zaliczenie (na stopień) uzyskuje się na podstawie:

- 1) zaliczonej pracy semestralnej opartej na analizie dowolnie wybranego źródła z zakresu historii Polski (obok źródeł pisanych, wydanych drukiem mogą to być również materiały ikonograficzne, itp.). Praca powinna liczyć maksymalnie 5 stron maszynopisu i ma być dostarczona w wersji drukowanej. Do pracy należy dołączyć kserokopię źródła (proszę się więc dobrze zastanowić nad doborem źródła, jego rodzajem i wielkością). Liczy się również odpowiednio sformułowana teza (w tytule i wstępie - cel podjętych badań, odpowiednie podsumowanie oraz zgromadzona bibliografia – minimum to dwie pozycje do danego tematu)
- 2) obecności na wszystkich zajęciach (nieobecności bez względu na przyczynę należy zaliczyć w ramach konsultacji – dopuszczam możliwość jednej nieobecności – obojętnie: usprawiedliwionej, czy nieusprawiedliwionej - w ciągu całego semestru) – brana będzie również pod uwagę aktywność na zajęciach
- 3) zaliczonego kolokwium.

Proszę pamiętać też o co tygodniowych kartkówkach.